

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא

מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א מספריו הק' ומכתבי תלמידים

שנה ב'

גליון 73

פרשת ויחי

שנת תשע"ה

פניני הפרשה

(י) יורו משפטיך לעקב, יששכר דכתיב (דברי הימים א יב לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ואימא יהודה נמי דכתיב תהלים (ס ט) יהודה מחקקי אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא קאמינא ע"כ. וענה מרן שליט"א, "דשבט נפתלי בגלל שלמדו תורה בצער ושלא במקומם, זכו בזכות הגדולה שגם הת"ח שבהם לא נתפרסמו ולמדו תורה בסתר, והוסיף עוד רבנו שליט"א ותנע: הרבה ת"ח מופלגים שהיו במשך הדורות **מסתבר שהם משבט נפתלי, וזכו שנשארו בסתר בלי כבוד, וזהו שלימות של תורה שאין עמה כלל כבוד וכולה לה**, ובאמת הרי כתוב שמרדכי ירד מדרגתו אחר הנס, מכיון שהיה לו כבוד ושררה, וזה הוריד אותו בדרגה. ושאלנו: הרי בגמרא מבואר שהטעם שירד מדרגתו לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה, וכלשון רש"י מגילה (ט"ז ב) ולא בגלל הכבוד שקיבל, וענה לנו ששני אלו תלויים זה בזה, הכבוד והשררה מביאים בהכרח את הביטול תורה. ושאלנו למרן שליט"א האם כל גדולי הדורות שעברו אשר היה להם פירסום רב כדוגמת הגרעק"א, החת"ס, הגרנ"ע, הח"ח ועוד, האם בכולם היה חסרון והדי הם העמידו את עם ישראל, וכל קיומו הוא בזכותם? וענה רבנו שליט"א, אין הכי נמי שזה חסרון הפירסום הגדול הזה, אך הם מסרו את נפשם להנחיל את התורה, וכידוע שעשו הרבה טעדיק איך לבטל את הכבוד שקיבלו, וכמה שיותר להמעיט בזה. והוסיף ואמר: הכבוד רק עושה רע, אבל היום בלי פירסום אף אחד לא עושה כלום, כותבים תואר הגאון המפורסם וכי זו חשיבות אדרבה אם היה גאון לא מפורסם, היתה לו מעלה גדולה יותר והנה בגמרא סוכה (מ"ה ב) איתא לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום, וידוע שהדיבוק אמר על אדונו הגאון מוילנא זי"ע שהיה ראוי להיות הראשון שבין הל"ו צדיקים, אלא שמכיון שנתפרסם וקיבל הרבה כבוד ירד למדרגה השניה, והרי הגאון לא עשה כל פעולה כדי לזכות בכל אותו הפרסום, ואעפ"כ הוריד אותו פרסום זה ממדרגתו, ראו כמה מזיק הפירסום לאדם!!! עכ"ל.

והוסיף ואמר חז"ל אמרו באבות (ד טו) 'הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים' אבל בימינו אי אפשר לחנך כך את הילדים וילד שיחנכו אותו כך על פי רוב לא יגדל ויפרח, ועד החתונה צריך להשתדל שיהיה 'ראש' היכן שהוא נמצא, וכאשר יקבל כבוד ויחשיבו אותו ילמד ויגדל, ורק אחרי החתונה צריך האדם להשתדל לקיים בעצמו את דברי המשנה באבות. (פירוש הללי נפשי על שיר השירים עמ' רל"ז)

ברכה על נס

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם וגו', איתא בחז"ל ז"ל, ומה ראו עתה שפחדו אלא בעת שחזרו מקבורת אביהם ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו לתוכו, וברך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה, וכיון שראו כך אמרו עכשיו שמת אבינו לו ישטמנו יוסף וגו' עכ"ל בתנחומא.

שו"ע סימן רי"ח סע' ו' בהג"ה י"א דה"ה אם רואה האדם שנעשה לו הנס מברך עליו כמו שמברך על המקום שנעשה בו הנס. בביה"ל הביא מהשולחן שלמה דאם ברך על מקום שנעשה בו נס לפלוני, ואח"כ בתוך שלושים יום רואה את האדם אינו מברך על האדם, דכבר ברך על המקום. ואם רואה שנית את האדם בתוך שלושים יום לראיתו הראשונה שראה את האדם, אינו מברך, אע"פ שלא ברך על האדם, ואע"פ שכבר עברו שלושים יום מראיתו המקום, וה"ה איפכא.

וקשה לי דלפ"ז איך מברך אדם על מקום שנעשה בו נס, והרי אדם רואה את עצמו בכל עת ובכל שעה, וכמו כשרואה אדם אחר שנעשה לו נס אינו יכול לברך על המקום בתוך שלושים יום לראיתו את האדם, א"כ גם האדם עצמו רואה את עצמו בכל עת ובכל שעה, וא"כ היאך מברך על מקום שנעשה בו הנס. הגראי"ל שליט"א תירץ דצריך לומר דאדם הרואה את עצמו שוכח הוא מהנס שאירע לו מחמת ההרגל, וממילא כשמגיע למקום שאירע בו הנס יש כאן ראייה חדשה. ואמרת לגראי"ל שליט"א דלפ"ז אם האדם מודה ומשבח במשך כל הזמן על הנס שאירע עמו, לא יוכל לברך על המקום, דהרי רואה הוא את עצמו ולא שוכח מהנס, וענה ע"ד צחות דאעפ"כ לבו כל עמו ומשבח מן השפה ולחוץ, ועדיין צ"ב. (נאות אפרים)

קבורה דבר שלא בא לעולם

הגר"א בחו"מ (סימן ר"ט סקט"ז) כתב מקור לדברי הרמ"א בחו"מ (סי' כ"ט) דמי שנשבע למכור דבר שלא בא לעולם חייב לקים שבועתו. וכ' שם הגר"א מקור, מהא דיעקב השביע את יוסף, ויוסף השביע את בניו לקברו ובלי השבועה לא היו חייבים לעשות דבריו עיי"ש.

וצ"ע למה מקרי זה דבר שלא בא לעולם, ואם יאמר אדם אני מוכר לך פירות אלו לאחר שירקבו, אטו מקרי דבשלב"ל.

ואפש"ל, כיון דתלוי בדעתו של פרעה ובהסכמתו, וכל דבר התלוי בדעת אחרים, יש בו הסברא דחסר גמירות דעת כמו "פירות של פלוני אני מוכר לך", אמנם צע"ק דבשלמא יעקב השביע את יוסף להעלות עצמותיו בחיי פרעה ובה תלוי ברצונו ומאן יימר דיסכים, ומקרי דבר שאין ברשותו ובכחו לעשות וכדבר שלב"ל דמי, אבל יוסף שהשביע לכשיצאו ממצרים ואז יהיה בידם לעשות, ומה אכפ"ל דעכשיו אינו יכול לעשות.

ומורנו ראש הישיבה הגראי"ל שליט"א אמר דכיון דאינו יכול לקבור מחיים דהא אדם חי אסור לקברו מקרי דבר שלא בא לעולם, ולא דמי למוכר פירות לכשירקבו דהתם יכול לעשות גם כעת המקח (פרורים משולחן גבוה כרך ב')

המלאך הגואל אותי

כתב בכתר ראש (מנהגי הגר"א, אות צ"ג) "הפזמון ברכוני לשלום בליל ש"ק לא אמר". וקשה, הרי כתוב כאן שיעקב אע"ה אמר המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים.

ותירץ לי ידידי הרב הגר"ב רוזנברג שליט"א שפסוק הזה נמשך מהפסוק הקודם "האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו" וגו', הוא יראה שהמלאך וכו', ובזה אין חשש כיון שתולים שהכול מה', וכמו שאומרים בראש השנה [לפני התקיעות] וכן יברך וגו' יה"ר מלפניך ה' וגו' שיעלה אלו המלאכים וגו' וימליצו טוב וגו' וצ"ע. וגם הגראי"ל שטיינמן שליט"א תירץ לי כן. ושמעתי שיש אומרים יברכוני, אבל מהגר"א משמע שאין חילוק שאל"כ למה לא אמר לגמרי, וכן במלאכי רחמים שינה לגמרי הנוסח ואמר אבות עולם ואמר יכניסו ש"מ שאין חילוק. ועוד ש"מ כיון שהגר"א אמר אבות עולם משמע שלבקש להאבות מותר א"כ מותר לבקש הנפטר שיהיה מליץ יושר. [א"ה] וראה גליון ויחי תשע"ד דעת רבנו דאין לבקש ד"ז בשנה ראשונה] וכן מצינו שיוסף נפל על קבר רחל אמו ע"ה, וכן אנו נוהגים, אבל אחרים משנים שלא יהיה דורש אל המתים ואומרים בזכות הנפטר. (רבי ראובן מלמד זצ"ל בס' מליץ יושר כאן, וע"ע באילת השחר כאן דהביא דרך ביאור את הפסוק החיצוני והטור. והעיר רבנו שבק"ש על המטה צ"ע אמאי אומרים רק פסוק המלאך בלא הפסוקים הקודמים עיי"ש)

שבט נפתלי למדו בצנעה

איתא במדרש (שיר השירים) מצאנו ר' חייא בריה דרבי אבא דיפו אמר הלומד תורה בצער נוטל אלף שלא בצער מאתיים נוטל בשכרו ממני אתה למדי משבטו של יששכר ומשבטו של נפתלי שבטו של נפתלי על ידי שהיו עוסקים ולומדים תורה בצער נוטלו שכר אלף הה"ד דברי הימים א יב לה ומנפתלי שבעים אלף, בתרגום שם ומשבטא נפתלי רבנין אלפא אבל שבטו של יששכר על ידי שהיו למדין תורה שלא בצער נוטלו שכר מאתיים שנאמר שם לג ראשיהם מאתיים וכל אחיהם על פיהם, ר' יודן בשם ר' בון אמר הלומד תורה שלא במקומו נוטל שכר אלף ובמקומו נוטל שכר מאתיים וממני אתה למד משבטו של יששכר ומשבטו של נפתלי שבטו של נפתלי על ידי שהיו למדין תורה שלא במקומו נוטלו שכר אלף אבל שבטו של יששכר על ידי שהיו למדין תורה במקומו נוטלו שכר מאתיים עכ"ל.

ומבואר ששבט נפתלי זכה לחלק גדול בתורה מפני שהיו לומדים בצער ושלא במקומו. ויש לעיין מדוע למרות כל האמור בגודל לימוד ומתיקות התורה של שבט נפתלי עם כל זה לא מצינו שהיה שותף למסירת התורה ולא נזכר בין תופסי התורה המיוחדים שבעם ישראל כפי שנאמר על שבט לוי ויששכר ויהודה כמבואר בגמ' יומא (כו א) אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאיתי משבט לוי או משבט יששכר לוי דכתיב (דברים לג

ענין בפרשה- קבורה ונפטרים חופה על קברה

סיפר רבנו ששמע מש"ב הגרש"ז ריגר זצ"ל שהגאון ר' אריה לייב קצנבלויגן רבה של בריסק לקח לבתו את הגאון רבי יעקב מאיר פאדווא לחתן, וכמה ימים לפני החופה נפטרה הכלה. ועשו לה חופה על קברה, משום עגמת נפש כמבואר בשו"ע יור"ד סימן ש"נ סעי' א' "אם רצו, מתירין שערות לכלות, ומגלים פני חתנים, ונותנין דיו וקולמוס בצדו, ותולין מפתחו של מת ופנקסו באורו, משום עגמת נפש. ועושים חופות לחתנים וכלות, ותולין בהם דברים שלא הביאו אוכל נפש", [ועי' בש"ך סק"א דהביא מהב"ח דאין לעשות כן, אמנם מבואר דרך על תחילת הסעיף ולא על סופו. וכתב החכמת אדם כלל קנ"ה ו"עושים חופות לחתנים וכלות וזה נוהגין גם בקהילתנו להולך לקברם תחת חופה ועם כלי זמר, ותולין בהם דברים שלא הביאו.]ובס' ארח דוד עמ' תר"ז מובא על הגר"ד בהר"ן זצ"ל שבנו ר' יחיאל נפטר בהיותו חתן כשבויעים לפני החתונה. וכמנהג הימים ההם, שמו פרוכת שחורה על מיטתו] (רבותיו שבגולה עמ' 205).

ואמר רבנו ששמע, שזה היתה אחת הסיבות שמינו את המהרי"מ פאדווא לרבה של בריסק, כי היה נחשב כמו חתן של הרב הקודם.

לימוד לעילוי נשמת

הורה הגרא"ל שטיינמן שליט"א שניתן ללמוד לכמה נפטרים ביחד באותו לימוד, כיון שנר לאחד נר למאה (ויאמר שמואל עמ' מ"ט).

קדיש לגוי

כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א: מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א הורה שקדיש לגוי אינו מועיל לו כלום, ואפשר לומר קדיש על גוי, אך הקדיש לא יעזור לו. (ויאמר שמואל עמ' ש"ו)

קברי צדיקים

החזו"א זצ"ל אמר דההליכה להתפלל על קברי צדיקים זה משום שיש שם השראת שכניה ועי' דרשות הר"ן תחילת דרוש ח' אבל בקברים של אנשים פשוטים אין ענין להתפלל. וזה רק כבוד למת עצמו. [א"ה, ולבנים יש בזה כאו"א] שמעתי שבעל החזון איש זצ"ל כשהיה בבית הקברות בצפת התעכב סמוך לקברו של הבית יוסף יותר מאשר לקבר האר"י, ויתכן שעשה כך כיון שהוא התייגע מאוד בדברי הבית יוסף, ואילו בדברי האר"י הוא התייגע פחות, ומשום הכי הוא הרגיש שיש לו יותר שייכות לבקש אצל קבר הבית יוסף מאשר בקבר האר"י. והנה מצד אחד בקברי קדמונים יש יותר השראת השכינה, אבל מצד שני י"א דכיון הצדיקים מוסיפים בעוה"ב כל הזמן מחיל אל חיל, ומתדבקין יותר בזיו השכינה ממילא הצדיקים הקדמונים רחוקים מאוד מדורות שלנו, וא"א לנו להיות שייכים עמם כמו ששייך להיות בצדיקים שיותר סמוכים לדורותינו. (אילת השחר ויחי)

[וכשרבנו שליט"א היה לפני כשלושים שנה בבית הקברות בצפת, על קברם של האר"י והב"י, והיה שקוע בשערפיו, ופתאום החל לרדת במרוצה עד למטה, ונפל כמה פעמים והמשיך לרוץ עד שיצא מהבית קברות, ולאחר מכן שאלוהו לטעם הדבר, ואמר שפתאום התבוננתי היכן אני נמצא, באדמת קודש, ויראתי לעמוד במקום הזה, ולכן מיד ירדתי למטה. ומיני אז, כשהגיע רבנו לבית החיים בצפת לא נכנס לפנים רק מתפלל מלמטה].

להיקבר אצל צדיק

אמר רבנו רשע הנקבר סמוך לצדיק יקבל את כל העונש המגיע, ולא מועיל כלום סמיכותו לצדיק. ויש משקיעים ממון רב להיקבר סמוך לצדיק, ובדאי עדיף ליתן הכסף לצדקה ואז יועיל לו להינצל לו מהדין בעוה"ב, אבל הסמיכות לצדיק לא תועילו (אילת השחר ויחי).

נטילת ידים אחרי הלוייה

נוהג רבנו ליטול ידידו כשחוזר מלוייה אע"פ שלא היה בתוך ד"א של מת, וראה במג"א או"ח ס"ד סקכ"א. ועי' פרמ"ג א"א סכ"א ובס' טהרת הכהנים כהלכתה עמ' קע"ג.

מחילה על ניחום אבליים

כתב הרמב"ם (פי"ד מהלכות אבל הל"ז) יראה לי שנחמת אבליים קודמת לביקור חולים, שניחום אבליים גמילות חסד עם החיים ועם המתים, עכ"ל. [ויש לציין מקור להר"מ דניחום אבליים הוא גמילות חסד עם החיים והמתים, מדברי הילקוט בקהלת ז' על הפסוק טוב ללכת אל בית האבל וגו', מוטב שילך במידה שנוהגת בחיים ובמתים, ממידה שאינה נוהגת אלא בחיים עיי"ש]. והנה מצוות שבין אדם לחבירו ניתנים למחילה, שאם חולה מוחל שלא יבואו לבקר, או אורח שמוחל שלא ילכו אותו מחילתו מחילה. וכן מבואר בשו"ת הרשב"א סימן י"ח שהובא בקצוה"ח סימן צ"ז שכתב דלכן לא מברכים על מצוות שבין אדם לחבירו משום דניתן למחילה, עיי"ש.

ראה עוד מה שכתבנו בענינים אלו בפר' ויחי תשע"ד

והעיר הגרא"ל שליט"א על הרשב"א, דהא מבואר דניחום אבליים איכא גמילות חסדים גם עם המתים, ועל גמילות חסדים שעושים המנחמים עם המתים לכאורה אין האבל בעל דבר למחול, וצ"ע. (נאות אפרים)

גזירה

נאמר בניחום אבליים בפטירת ילדה קטנה ל"ע: מה שנגזר מן השמים אי אפשר לשנות, אבל בן אדם צריך לעשות, ולא שהעשיה משנה כי אם נגזר לא יועיל שום דבר שבעולם, ואם עשה או לא עשה לא משנה, רק מה שנקבע הוא מה שיהיה כפי מה שנגזר בראש השנה,

לעיתים אחר מעשה אדם מתיישר שמה לא עשה די וחושב אם הייתי עושה ככה היה ככה, אם הייתי עושה באופן אחר שמה היה מועיל, אך זה שום דבר. וגם תפילה קשה מאוד שתשנה מה שנגזר בראש השנה. [ואמנם יתכן שיש אופנים של תפילה שמועיל, עיין תוס' ראש השנה ט"ז ע"א ד"ה כמאן].

[הערה יש להדגיש שדברים אלו נאמרו ב"ניחום אבליים" דיינו אחרי שהגזירה כבר חלה אולם לפני שנפטר, אמר רבנו כל עוד שאפשר כבר כתוב בגמ' אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים ברכות דף י' ע"א ומה שיכול באמת להועיל זה אם יתאמת אצלו הבטחון שהכל מה'. ועוד הוסיף רבנו שלפעמים נגזר על תנאי שאם יעשה כך וכך תתבטל הגזירה כמו בנימין הצדיק שהוסיפו לו עשרים ושתים שנים ככתוב מסכת בבא בתרא דף י"א ע"א תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים עמד ופרנסה משלו לימים חלה ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו מיד קרעו לו גזר דינו תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו ולכן חייב להרבות בתשובה תפילה וצדקה להעביר את רוע הגזירה]. (מזקנים אתבונן ח"א עמ' 11)

צער על מת

אמר רבנו דגם מה שנאמר שלשה ימים לבכי הוא בכיה על המת אבל מה שפורץ בבכי על מה שחסר לו רח"ל לא נאמר שיעור. (מזקנים אתבונן ח"א)

ורקב עצמות קנאה

לאחר תפילת וותיקין בשבת קודש עלה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לביתו וישב על כסאו ואמר לאחד מבני ביתו בזה"ל יש דבר שברצוני להגיד לך. הרב מיכאל שטיגל מהחברה קדישא בבני ברק, עסק בקבורת אשה שהביאו מארצות הברית, האשה נפטרה לפני חמש שנים, וגופה היה בלי שום רקבון, וגם בשרה היה נראה כאילו היא מתה עכשיו, ואמר מרן ששאל להח"ק מי האשה הזאת, וסיפרו לו מעשה נפלא דשלפני תשעים וחמש שנים נסעו הוריה לארה"ב יחד עם אחותה, אחותה מתה כשהיתה קטנה, ואחרי כמה שנים כשהיתה הנפטרת בת י"ז שנה קיבלה מכה במוח, ונהפכה לצמח גמור, וכך נשארה בבית חולים שנים ע"ג שנים, עד שמתה בגיל תשעים לפני כחמש שנים. ומאחר שבית החולים ששכבה בו היה שייך לנוצרים, קברו אותה בבית קברות השייך להם, כששמע עסקן אחד מהענין עשה כמה השתדלויות והצליח לקבל רשות להעביר את הנפטרת לקבורת ישראל, והביאו אותה לארץ ישראל, וכשפתחו הארון ראו בשר גופה מבלי שום ריקבון.

ואמר מרן איך האב א פשט' - יש לי ביאור בענין. הלא איתא בשבת קנ"ב ע"ב רקב עצמות קנאה (משלי יד ל) מי שיש לו קנאה עצמותיו רקובים ע"כ, ולכן נראה שלפני תשעים שנה בארה"ב לא היה למי שתתקנא בה, כי הלא לא היו שם כמעט יהודים שומרי תורה ומצוות, ולכן לא הכירה לאף אחד ולהגויים זה פשוט שהיא לא התקנאה בהם, כי לא בר מינה הם, ואח"כ הלא היא היתה רק צמח, ולא היה שייך אצלה שום ענין של קנאה, ולכן אין בה רקב כלל. ושאל הגר"א מן להגר"ח שליט"א הלא בגמ' איתא רק לגבי העצמות שאין כאן רקב, ולא לגבי הבשר שלא ירקבו, וכאן אצל אשה זו רואים שאפילו הבשר לא נרקב. ותירץ מרן שליט"א שמסיפור זה מוכרחים ללמוד ביאור חדש בהגמ' שגם הבשר נכלל בעצמות, ומה שאירע עם העצמות אירע ג"כ עם הבשר והבשר נכלל גם כן בהך עניינא.

בשבת קודש אחרי שסיפר מרן הגר"ח את סיפור הנ"ל היה מרן רבנו שליט"א סנדק בברית מילה, וסיפר לו הרב מן שליט"א את הסיפור על הנפטרת מארה"ב שקברו החברה קדישא בבני ברק, ומצאו את גופתה כשהיא שלמה, וגם את הביאור של הגר"ח הנ"ל.

ושאל רבנו שליט"א הלא ראינו רקב אצל תינוקות שמתו אפי' אחרי כמה חדשים ל"ע, ושם אין שום קנאה או תחרות וצ"ב.

וכשהציעו שוב לפני מרן הגר"ח הערה זו, ענה שלדעתו אין זו קושיא, כי הלא זה שאין לו לקטן קנאה אינו מן החשובין, כי הלא קטן אינו בר דעת דינאמא כאילו שזו מדרגה שאינו מתקנא בחבירו. משא"כ הבהורה הזו שהיתה גדולה כמה שנים עד שקבלה המכה בגיל י"ז ולא היה בה שום קנאה בחברותיה, זו כבר מדרגה ולכן לא היה אצלה שום ריקבון וכדברי הגמ' הנ"ל.

הלכות שביעית - ע"פ שיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א

קדו"ש במאכל שראוי לאדם ואינו עומד לאדם

דשאני התם כיון דאין דין טומאתם בא להם מחמת שם אוכל עצמי שיש בהם, מ"מ נראה יותר, דיסוד תורת אוכל שבהם הוא מחמת היותם ראויים לאכילה, אלא דאי לאו דין שומר הרי הם בטלים לגרעין וכמאן דליתא דמי, וע"י דין שומר נעשו בתורת פרי לקבל טו"א, אבל לא בעינן לדין שומר לאשווי עליו תורת אוכל. ולפ"ז בניד"ד לא מיחשב נפסל מאכילת אדם כיון שבמציאות הדבר מצד עצמו ראוי לאכילה אף שבפועל אין אוכלים זאת. והנה הרמב"ם (פ"א מתרומות ה"ד והט"ו) כתב וז"ל: מגורה שפינה ממנה חיטי תרומה, אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת ואח"כ יתן לתוכה חולין, אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין, וכן חבית של שמן שנשפכה, אין מחייבין אותו להיות יושב ומטפח, אלא נוהג בה כדרך שהוא נוהג בחולין, ע"כ. ומכאן יש שלמדו לענין דין שביעית, שאף מאכל הנשאר בקערות וקדירות ויש בהם קדושת שביעית אין חוששין על אותו דבר מועט שהוא הולך לאיבוד. וד"כ בספר אורחות רבינו ח"ב (הוספות עמ' נג) שבביתו של החזו"א לא הקפידו בשוירי מאכל שנשארו בצלחת אלא היו שוטפין הכל. [ופשוט דכ"ז בנשארה כמות מועטה שהדרך לזורקה לאשפה בשאר שנים ואינה עומדת למאכל אדם, אבל בנשארה כמות מרובה שהדרך לאוכלה אין לזורקה משם הפסד]. ולפ"ז בגרעין שנשאר בו מעט אוכל כיון שהדרך לזורקו יכול ג"כ לנהוג בו מנהג חולין.⁵

וקשה דבהלכות טומאת אוכלין (פ"ה הי"ז) פסק הרמב"ם וז"ל: גרעיני זיתים וגרעיני תמרה אע"פ ששלקן לאוכלין אין מטמאין, ושם בהי"ח וז"ל: גרעיני חרובין אע"פ שכנסן לאוכלין אין מיטמאין. וצ"ע מאי שנא מדין תרומה דגרעיני חרובין אף שלא כנסן כלל אית להו איסור זרות, וצ"ע. והנה הקשה המהר"י קורקוס בהל' תרומות שהרמב"ם בהלכותיו סותר לדבריו בפיה"מ בתרומות דהתם מפרש הוא להיפך דגרעיני החרובין אף אם לא השליכם מותרים הם וגרעו מכל הגרעיני, ומבאר המהרי"ק (ובדרך זו כ' הפנ"מ בתרומות שם) דאיכא חילוק בין גרעיני שיש בהם מעט בשר פרי או שאין בהם כלום דהא דכ' הרמב"ם בפיה"מ איירי שאין בשר פרי בגרעין כלל ובהא גרעיני גרעיני החרובין דאינם עומדים למציעה כלל ואף אם כנסם אין בהו תורת אוכל, אבל דברי התוספתא איירו בגרעיני חרובין זיתים ותמרים שנשאר מעט מבשר הפרי דבוק בהם וע"כ אף אם השליכם איכא בהו תורת אוכל. וזהו הביאור בטעם חילוק אלו הגרעינין משאר גרעיני הפירות, דכולהו אין דרך שנשאר בהם מעט פרי אבל גרעינין הללו דרך שישאר דבוק בהם מעט פרי ולכן אית בהו איסור לזרים אף אם השליכם, ומעתה אף ל"ק מדבריו בהל' טו"א דהתם איירי בדין גרעיני ללא בשר פרי כלל. (וע"ע ברש"י שבת דף כט, א דתמרי ארמייתא נשאר מעט מבשר הפרי בגרעיניהן וחזו למיכל אגב אמיהו).

ולפ"ז הא הרמב"ם דימה את דין קדו"ש לדין תרומה וכמוש"כ בפ"ה משמיטה ויובל הכ"א וז"ל: הקליפין והגרעינין שמותרים בתרומה לזרים אין קדו"ש חלה עליהם והרי הם כעצים. ולמד זאת הרמב"ם מסברא דנפשיה ללמוד דין שביעית מדין תרומה, וא"כ עולה דכל הגרעינין שאין בהם בשר פרי יהא דין קדושתם תלוי אם יש בהם כדי למוצצם ואם כנסם לכך ולא השליכם, אבל אם אין בהם כדי למוצצם אין בהם קדו"ש, וע"י חזו"א (שביעית סי' יג ס"ק כא) דבכה"ג אף אינם ראויים למאכל בהמה, וע"ע שם דבעין שיהיו עומדים לבהמה כדי שתחול קדו"ש על מאכל בהמה. אבל גרעינין שיש בהם בשר כגרעיני החרובין והתמרים אף אם השליכן וק"ו אם לא כנסן לכך יש בהם קדו"ש. וכמו ש' המהרי"ק בהל' תרומות דאם יש בשר דבוק בגרעיני הפירות אף אם משליכין אותן מחמת שאינו אוכל גמור מ"מ אית בהו איסור זרות ותורת אוכל עליו.

ובחזו"א עוקצין (סי' ב' סק"ה) מבאר דהא דאמרין בתרומות דגרעיני הזיתים אף בלא כינוס אסורין לזרים היינו משום דסתמן עומדים למציעה, משא"כ בשאר הגרעינין אין סתמן עומדים למציעה. ומאי דבדין טו"א נקט הרמב"ם דגרעיני החרובין וכו' דאין מיטמאין היינו משום דהלכות מוגדרת כמי פירות ואין לה תורת אוכל. ומאי דבתרומות חילל בהן איסור לזרים נסתפק החזו"א אם זהו דין דרבנן גרידא או שהוא דין דאורייתא.

ולפי ביאורו של החזו"א אין מקור לכך שאם יש בשר פרי בגרעין אית ביה איסור תרומה אף בזורקו לאשפה ואדרבא כל מעליותיו דגרעיני החרובין והזיתים הוא משום דסתמא עומדין למציעה, וסתמא דהרמב"ם נראה כחזו"א שלא הזכיר כלל ענין בשר שבגרעינין אלא גרעינין סתם, ועמדה הוראת רבינו שליט"א שאף שיירי מאכל הנשארים בגרעיני הפרי והדרך לזרוקם לית בהו תורת אוכל וממילא ליכא בהו קדו"ש. (וע"ע מש"כ בזה בספר שיעורי מקדש דוד – חולין (סי' ו' אות א'), ובספר נזר הקודש חולין דף ע"א (ד"ה תנן) ע"ש).

⁵ וכן היא דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הובא במשפטי ארץ פרק כג הערה 10.

ה. איתא בתוספתא בשביעית (פ"ה הי"ג) וברמב"ם פ"ה משמו"ה ה"ה, שאין ליתן מאכל אדם שיש בו קדושת שביעית לבהמה, דכתיב "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אבל מאכל אדם שנפסד ואינו ראוי לאדם מותר ליתנו לבהמה. ויש לדון במאכל שהוא ראוי לאכילת אדם אבל אין דרכם של בני אדם להעמידו לאכילה, כגון בשר של תפוח עץ הדבוק לגרעיניו, או מעט מבשר האפרסק והשוזף הדבוק לגרעיניו, אי חשיב כמו נפסל מאכילת אדם כיון שבמציאות אין הדרך לאכול, או כיון שהדבר מצד עצמו ראוי לאכילת אדם לא חשיב כנפסל מאכילת אדם.

ושמעתי מהגרא"ל שטיינמן שליט"א שאמר לענין שיירי מאכל הפרי, שזה תלוי אם סתם בני"א אוכלים אותו ורק המפונקים זורקים אותו (כגון ליבת העגבניה) יש בו קדו"ש וחשיב מאכל אדם ואסור ליתנם לבהמה, אבל אם רוב בני"א אין אוכלים אותו מחמת רוב מאיסותו לא חשיב מאכל אדם ומותר ליתנם לבהמה, אולם אם רוב בני"א נוהגים לזרוקו מחמת ההכרח ולא מחמת מאיסותו, כגון בשר שבין גרעיני התפוח שלא ניתן לאוכלו עד סוף מקום הפרי (וא"א לצמצם), בזה יש לדון, דאפשר דחשיב שפיר מאכל אדם ויש בו קדושת שביעית.

והוסיף דכמו כן מצינו אותו ספק לענין טומאת אוכלין. ואף שיש לדחות דהתם אתינן עלה מדין שומר לפרי (ע"י מנחות דף ע"ב), וא"כ יש לומר

¹ כן למדו מדברי התוספתא (פ"ה דשביעית) דאיתא התם פת שעפשה אין מחייבין אותו לאכלה. וע"ע בחזו"א סי' יד ס"ק י.

² במחברת השיעורי' חסר כאן קטע. ואולי כוונתו לפלוגת הרמב"ם והראב"ד בפ"א מטומאת אוכלין הי"ג, וז"ל הרמב"ם: כל הגרעינין מתטמאות ומטמאות ולא מצטרפות חוץ מגרעינת הרוטב אבל של תמרה יבישה אין מצטרף, ומקורו ממתני' עוקצין (פ"ב מ"ב), ושם הי"ד וז"ל: החותל שעל הגרעינה של רוטב אין מצטרף ושל גרעינת היבשה מצטרף מפני שהוא דבוק באוכל נחשב כאוכל, והראב"ד בהשגתו פליג על הרמב"ם וס"ל דחותלות של גרעין הרוטב לעולם אין מטמאה טו"א, ומבואר דאיכא פלוגתא אם דבר מאכל הדבוק אל הגרעין מצטרף לקבל תורת אוכל לדין טו"א, דלהרמב"ם כיון שחותלת הגרעין היבש ראוייה להאכל עם הפרי מקבלת טו"א, ולראב"ד לעולם הקליפה שעל הגרעין אינה מקבל טו"א. עוד אפשר דכונתו לפלוגת ת"ק ור' יהודה בחולין דף קכא ע"א גבי האלל המכונס (הוא בשר הדבוק לעור הנפשט מהבהמה), ומוקי ליה התם בפלטתו סכין שהאדם חתכו ומבטלו אצל העור, ונחלקו אי מתבטל הבשר אצל העור וטהור או לא. [ואולם ד"ז תליא בפלוגת רש"י ותוס' אי לאיסור אכילה לשיטת ר"י בעינן מחשבה לאוכלו, ולדעת רש"י בעינן מחשבה א"כ כשאין כונתו לאכול בטל מיניה שם אוכל, ולתוס' (ד"ה והוא שכנסו) אף כשאין כונתו לאכול לא בטל מיניה שם אוכל].

[ומצינו עוד בחולין דף ע"א ע"א בענין טומאת אוכלין, גבי מי שבלע חתיכה קטנה ולא לעסה והקיאה דמטמאה טומאת אוכלין משום דראוי לגוי, דנהי דלא חזיא בפניו שלא בפניו מיחזיא חזיא ליה (דהיינו למי שלא ידע שבלעה). ונחלקו הראשונים בביאורו, יש שפירשו שהוא בתורת סימן, דכיון דשלא בפניו זה לא מאיס לפיכך יש עליו שם אוכל גמור אף אם לכולם זה מאיס כיון שאין החסרון בעצם הפרי, וכ"מ מתוס' בכתובות דף ל"ב (ד"ה לא צריכא), ויש שפירשו שהוא בתורת סיבה, דכיון שיש כאלו שלהם זה לא מאיס לפיכך לא בטל ממנו שם אוכל, וכ"מ מתוס' ישנים ביומא דף פא ע"א (ד"ה זר שבלע), ולפ"ז אם זה יהיה מאיס לכולם אף שהוא מחמת גורם חיצוני נמי יהיה בטל ממנו שם אוכל].

ועיקר נידונו, אפשר דשביעית קייל טפי מטומאת אוכלין ולכ"ע לית ביה ק"ש, כיון דמקרא דוהיתה לכם לאכלה ילפינן שצריכים לאכול כדרך אכילה, ודבר שדרכו לאכול חי לא יאכל מבושל, ה"ה נמי דאית לן למימר דקרא דלאכלה לא נאמר אלא על דברים שרגילין לאוכלן, ולא על מה שרגילין לזרוק לאשפה.

³ כ"ה בפיה"מ להרמב"ם במסכת עוקצין (שם), אבל בהלכות (שם) מבאר להדיא דהוא מתורת אוכל דאית ביה ואינו מדין שומר.

⁴ הנה יש לעיין בהאי ענינא, דהנה תנן בתרומות (פ"א מ"ה) גרעיני תרומה, בזמן שהוא מכנסן אסורות ואם השליכן מותרות. ובירושלמי (שם ה"ד) א"ר יוחנן בגרעיני אגסים וקרוסטומלין היא מתניתא, א"ר לעזר אפי' תימא בגלעני הרוטב במחוסרין למצמץ. ומבואר בירושלמי דאיסור תרומה דאית בהגרעינין אינו אלא בגרעינין שיש בהם כדי למוצצם ובמקום שהוא מכנסן. ובתוספתא דתרומות (פ"י) איתא דגרעיני החרובין הזיתים והתמרים אפי' אם אינו מכנסן אסורין לזרים. וברמב"ם (פ"א מתרומות הי"א) כ' וז"ל: גרעיני אתרוג מותרים, גרעיני זיתים ותמרים וחרובין אע"פ שלא כנסן הכהן הרי הן אסורין לזרים, ושאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהם לחלוטית למצוץ אותן אסורות לזר ואם השליכן מותרות. ומקורו מתוספתא הנ"ל.

הגאון הגדול רבי אברהם שלינגר ראש כולל 'נחלת יחיא' נלב"ע ט"ו טבת תשע"א

הגאון ר' אברהם נולד בחודש אייר תרצ"ז לאביו הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל שלינגר זצ"ל מייסד וראש ישיבת קול תורה. ובט' אדר תש"ט נפטר אביו רי"מ, ואז בהמלצת מרן החזון איש שלחו את ר' אברהם בשנת תשי"ב ללמוד בישיבת 'כפר סבא' אצל רבנו. [ע"פ דברי אחיו הגאון רבי אליעזר שלינגר שליט"א שהוא שוחח עם החזון איש על כך], שם עלה ונתעלה בעמקות התורה, לאחר מכאן עבר לישיבת פונבז' ונתחבב טובא למרן הרב מפונבז' זצ"ל ולמרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצ"ל, ולאחר מכאן המשיך בעמל התורה עצום בכולל פונבז'. בשנת תשל"ח הקים כולל 'נחלת יחיא' לאברכים מופלגים, ושם מסר להם שיעורים בעומק גדול ובגאונות נפלאה.

בטבת תשמ"ז קיבל אירוע מוחי ל"ע ומאז נחלש ונשאר עדיין בעמלו בכל כחו, עד שנסתלק לב"ע בט"ו טבת תשע"א ובכל התקופות נשאר לו קשר עמוק של תלמיד ליבדלחט"א רבנו שליט"א ולמד עמו בחברותא תקופה ממושכת [וכפי שהיה מתבטא ר' אברהם 'שרבנו פתח לו את הראש בלימוד'] והיה ר' אברהם מתייעץ עמו בכל ענין שהיה לו, [והפליא תמיד באזני משפחתו על שראה ברבנו שליט"א נקיות הדעת והבנה עמוקה שלא נמצא בדור האחרון]. ונביא כאן מעט מאשר קבלנו מחלק מבני המשפחה

אצל הגרי"ז

באחד הימים בזמן שלמד בישיבה בכפר סבא, עלה לירושלים למרן הגרי"ז זצ"ל ודיבר עמו בלימוד, ומאוד התפעל ממנו הגרי"ז ושאלו מי הראש ישיבה שלך, וענה לו שהגרא"ל הוא הראש ישיבה שלו. ואמר לו הגרי"ז בהתפעלות, 'ר' אהרן ליב הוא ת"ח והתחנך בלימוד בבית מדרש של בריסק'. (מפי בנו וחתנו שליט"א)

באים ללמוד תורה

סיפר ר' אברהם שבעת שלמד בכפר סבא, לילה אחד הגיע לישיבה בעל מכולת וסיפר שיש שם נפטר וביקשו מהבחורים שיבואו לשמור עליו. וכשמע מכך רבנו 'ראש הישיבה' ניגש עליו ואמר לו וכי בחורים הם בטלנים שצריכים לעשות דבר כזה, אתה תסגור את המכולת שלך ותשמור, אבל בחורים באים ללמוד תורה בלבד.

[ובהזדמנות אחרת התבטא רבנו בענין בזה בשיחה בישיבת ארחות תורה חנוכה תשס"ג: היום כל אחד יודע שאם בכל המצות יש התירשות, תורה זה הדבר שהכי נח לאדם להתירשלו כמו למשל אם אחד רוצה ללכת לעבוד בחנות או בפקידות וכדו' ובינתיים יקראו לו לבוא להשלים מנין בבית האבל יאמר שהוא לא יכול כי הוא צריך לעבוד ויבינו את זה, אבל אם אחד לומד בישיבה אז חושבים בודאי שצריך ללכת, ואם לא ילך יגידו מה זה האם הוא לא יכול להשלים מנין בבית האבל מה שייך ואפילו שבינתיים עיי"ז יתבטל יבטל תורה או שלולא זאת היה הולך להתפלל בישיבה, ובישיבה הרי זו תפילה אחרת לא כמו בבית האבל שמתפללים בחטף בכל זאת בני אדם חושבים שאין דבר כי תורה אפשר לבטל אפילו בשביל דבר הכי קטן וזהו העלבונה של תורה מה שחז"ל אומרים (אבות ו א) אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, תורה זה הדבר הכי קל בשביל דבר הרי קטן אפשר לבטל תורה משא"כ שאר דברים לא מבטלים בשביל כל דבר הכי קטן, ואנחנו צריכים להבין שההתירשות בתורה יכולה לגרום עוד התירשות ועוד התירשות עד שחלילה וחס יכול לגמרי להתנתק מהתורה].

אצל מרן הגרא"מ שך

הגאון רבי אברהם זצ"ל היה מקורב בבחירתו למרן הגרא"מ שך זיע"א ותקופה מסוימת סעד עמו בעת ארוחת שחרית, ונהג לספר לו דברים שאמרו גדולי ישראל, וסיפר ר' אברהם שבכל עת שהזכיר דבר מה מרבנו שליט"א היה נראה מצידו של מרן זיע"א התעניינות עצומה ורצה לשמוע בדיוק מה אמר, והיה מבקש ממנו שישחזר פעם שניה על הסיפור כדי לדעת בדיוק את הענין. (הגר"נ זוכבסקי שליט"א ית"נ י"ד חשוון תשע"ד עמ' 27) [וכבר הבאנו בגליון פר' חיי שרה שהגאון רבי אברהם זצ"ל התייעץ פעם עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל בענין חשוב, מה עליו לעשות. ומרן זצ"ל לא רצה להשיב בזה, ואמר לו שילך לשאול את הגרא"ל שליט"א, ואמר לו מרן הגרא"מ 'דע לך שהגרא"ל הוא אדם גדול והלכה כמותו בכל מקום'. (מפי אחד מבני הגר"א - הג' שליט"א שהיה נוכח שם)].

מכתב רבנו במעלת הכולל של ר' אברהם

בס"ד. הנה הכולל בשם "נחלת יחיא"ל המנוהלת ע"י הגאון ראש הכולל ר' אברהם שלינגר שליט"א בן הגאון ר' יחיאל מיכל שלינגר ראש ומייסד ישיבת קול תורה בירושלים, אשר בו לומדים עשרות אברכים מופלגים,

הודעה משמחת לאחר שאזלו כל החוברות אוגדנים של כאיל תערוג מבראשית תשע"ד עד שמחת תורה תשע"ה הדפסנו הוצאה נוספת וניתן להשיג במחיר עלות. [הכמות מוגבלת]
בבני ברק: ר"ח רבי עקיבא 164 דירה 10 0533105040
בירושלים: רח' בית שער 2 כניסה ב' דירה 8 026516834
במודיעין עילית: דפוס' צילומית' רח' שאגת אריה 7 בתיאום 0504185556 בשעות הערב

לזכות ישראל יוסף חיים בן א' לרגל כניסתו לעול תורה ומצוות יזכה לגדול בתורה ויר"ש ולעילוי נשמת ר' רפאל ב"ר שלמה. ר' שלמה בן ר' יששכר. גיטל בת ר' רפאל

להערות הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון. ולתרומות והנצחות נא לפנות: keailtarog@gmail.com או ל 0527680034 בין הסדרים או בת. ד. 5397 ירושלים או בפקס 0722164414 ולציין עבור כאיל תערוג